

El volum 33 de la col·lecció d'Estudis Socials de la Fundació "la Caixa" posa de manifest que les discapacitats sobrevingudes estan estretament vinculades a les condicions precàries de vida i de treball

Els espanyols amb rendes baixes tenen quatre vegades més risc de patir una discapacitat

- El risc de patir una discapacitat abans dels 65 anys es troba estretament relacionat amb el nivell de renda de les famílies: la taxa de risc a les llars amb ingressos mensuals de menys de 1.000 euros és quatre vegades més alta (8,4%) que a les que tenen ingressos per damunt dels 2.500 euros.
- El nivell d'estudis de les persones amb discapacitat és molt més baix que el de la població general. Del milió i mig de persones que es troben en edat laboral, el 7% són analfabetes (entre la població general ho és l'1%) i una quarta part no ha acabat els estudis primaris. No obstant això, la majoria van patir la discapacitat després dels 16 anys.
- Només el 28% de les persones amb limitacions aconseguixen una feina remunerada, enfront del 66% de mitjana. A més a més, la taxa d'atur estimada (40%) duplica la de la població general. D'altra banda, malgrat les pensions d'invalidesa, els ingressos mitjans per llar són un 25% més baixos.
- Tres de cada quatre persones amb discapacitat reben ajudes que arriben a resoldre els casos severs de discapacitat en més d'una tercera part (del 41,7% al 28,6%). Gairebé un milió de persones, però, manquen d'ajudes tècniques o personals.
- Una quarta part de les persones en edat laboral que pateixen discapacitat s'han sentit discriminades. Així i tot, tan sols el 9% d'aquestes persones ha denunciat els fets. Només el 10% del col·lectiu està associat a organitzacions que defensen els seus drets.
- Segons la darrera macroenquesta de l'INE (2008), a Espanya hi ha 3,8 milions de persones que presenten alguna discapacitat. Respecte a les dades de deu anys enrere, el total de persones afectades ha augmentat en 300.000, però la taxa de prevalença ha minvat sis dècimes a causa de la immigració, i ha passat del 8,9% al 8,3%.

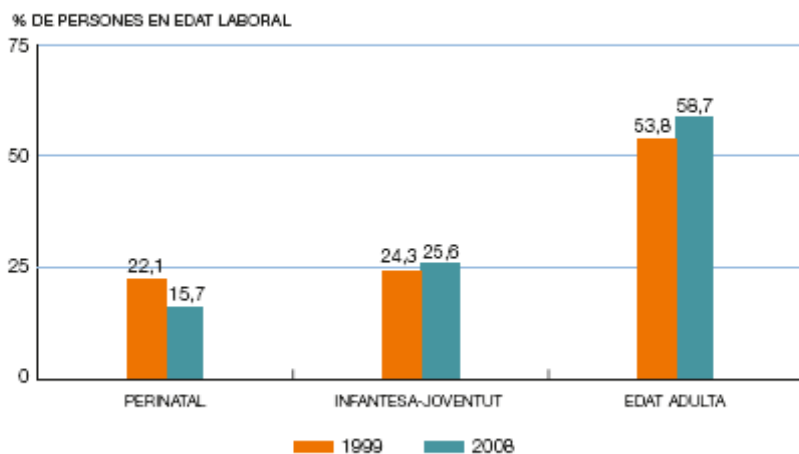
Madrid, 12 de gener de 2012. Jaume Lanaspá, director general de la Fundació "la Caixa"; Rosa Maria Molins, directora de l'Àrea de Beques i Estudis Socials de la Fundació "la Caixa", i Carlos Pereda, coautor de l'estudi, han presentat aquest matí a CaixaForum Madrid el volum 33 de la col·lecció d'Estudis Socials de la Fundació "la Caixa", *Discapacitats i inclusió social*.

- **La discapacitat a Espanya**

Segons la darrera macroenquesta de l'INE (2008), a Espanya hi ha **3,8 milions de persones** que presenten alguna discapacitat. Respecte a deu anys enrere, el total de les persones afectades ha augmentat en una mica més de 300.000, però la taxa de prevalença ha minvat sis dècimes i ha passat del 8,9% al 8,3%. El motiu principal d'aquesta millora és l'increment de població immigrant durant aquests anys –entorn de cinc milions–, amb una mitjana d'edat molt més jove i, per això mateix, amb una taxa de discapacitats molt menor (2,8%) que la població nativa (9,7%).

Tal com observàvem en sondejos anteriors, **la freqüència de discapacitats s'incrementa amb l'edat**: és del 2% fins als 15 anys (140.000 persones), del 5% entre els 16 i els 64 anys (1,5 milions) i del 29% a partir dels 65 anys (2,2 milions).

Edat d'aparició de les deficiències en les persones en edat laboral amb discapacitats (1999-2008, en percentatge)

Font: elaboració pròpia a partir de l'Enquesta sobre discapacitats i deficiències, 1999, i de l'Enquesta sobre discapacitat, autonomia personal i situacions de dependència, 2008.

A més a més, les discapacitats **afecten més les dones (9,9%) que no pas els homes (6,8%)**.

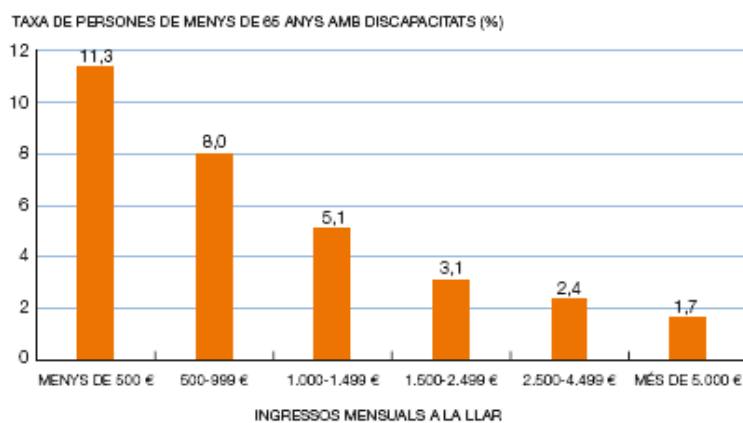
- **La correlació entre discapacitat i exclusió social**

Risc de discapacitat i ingressos familiars

L'origen de les discapacitats sobrevingudes abans de l'edat de jubilació es troba **estretament vinculat a les condicions precàries de vida i de treball** de les classes amb uns nivells de renda i de formació més baixos. És el que podem deduir si tenim en compte que la **taxa de discapacitats a les llars amb ingressos per sota de 1.000 euros/mes és quatre vegades més alta (8,4%)** que a les que tenen ingressos per damunt dels 2.500 euros mensuals (2,4%), amb una correlació sistemàtica entre dues variables: **com més baixa és la renda de la llar, més alta és la taxa de discapacitats**, com veiem al gràfic següent. La propensió més alta dels membres de famílies pobres a experimentar limitacions físiques o psíquiques es manté en els mateixos percentatges que una dècada enrere (enquesta del 1999).

En analitzar els llindars de renda amb més detall en aquest gràfic, hi observem que la correlació entre el nivell de renda i el risc de discapacitat es fa encara més evident i **la progressió es manté a tots els nivells**.

Prevalença de persones de menys de 65 anys amb discapacitat, segons el nivell d'ingressos de la llar (en percentatge)

Font: elaboració pròpia a partir de l'Enquesta sobre discapacitat, autonomia personal i situacions de dependència, 2006. Qüestionari a les llars.

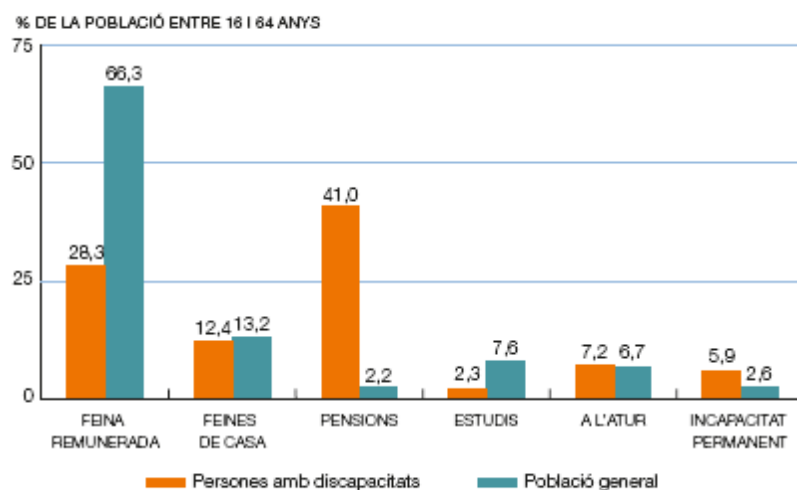
Malgrat la important renda aportada per més d'un milió de pensions d'invalidesa i incapacitat, que el **75% del col·lectiu** percep, els ingressos mitjans per llar són **un 25% més baixos que a les llars sense discapacitat**, ja que aquestes aportacions no compensen la baixa taxa d'activitat del col·lectiu. En el balanç positiu, però, haurien de figurar-hi les prestacions econòmiques i els nous serveis derivats de la **Llei de dependència**, que han tingut un desenvolupament important entre el 2007 i el 2009, tot i que **s'han estancat** el 2010 a causa de la crisi econòmica.

En aquest sentit, cal remarcar que, segons els autors de l'informe, les **desigualtats entre homes i dones** amb discapacitat en l'accés a la feina i en la percepció d'ingressos són de **les més elevades de la Unió Europea**.

Discapacitat i ocupació

La feina remunerada, activitat principal del 66% de la població espanyola el 2008, era **tres vegades més baixa entre les persones amb discapacitat: només el 28%**, com podem observar en el gràfic següent.

Relació amb l'activitat de les persones amb discapacitat en edat laboral i comparació amb la població general (en percentatge)

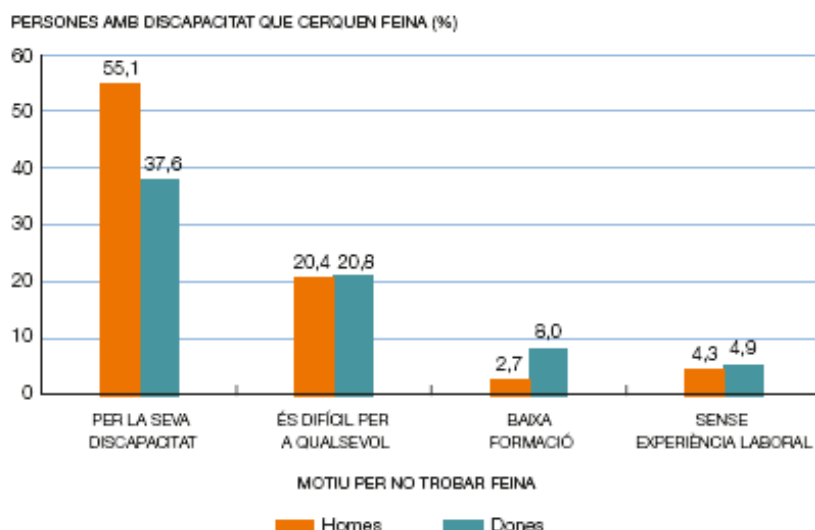

Font: elaboració pròpia a partir de l'Enquesta sobre discapacitat, autonomia personal i situacions de dependència, 2008, per a les persones amb discapacitat; i de l'Enquesta de Població Activa, mitjana del quart trimestre de 2007 i del primer de 2006, per a la població general.

A més a més, la taxa d'atur del col·lectiu el 2008 era de més del doble (20,3%) que la de la població general (9,2%). A partir de les tendències existents, els autors de l'informe estimen que **la taxa d'atur de les persones amb discapacitat és del 40% el 2011**, el doble que la mitjana de la població. També és molt més elevat entre aquestes persones l'atur de llarga durada –més d'un any seguit cercant feina– (57%) que no pas entre la població desocupada en general (21%).

Segons aquest informe, les persones amb discapacitat consideren que els costa trobar feina *a causa de la seva discapacitat* (45,9%) o bé *perquè trobar feina és molt difícil per a qualsevol* (20,7%). En el primer cas, es tractaria d'una exclusió discriminatòria del mercat de treball, i insisteixen més en aquest argument els homes (55,1%) que no les dones (37,6%). En el segon cas, es tracta d'una exclusió compartida amb la resta de la classe treballadora, i és un argument que rep el mateix suport de tots dos sexes.

Principals motius pels quals no troben feina (en percentatge)

Font: elaboració pròpia a partir de l'Enquesta sobre discapacitat, autonomia personal i situacions de dependència, 2008.

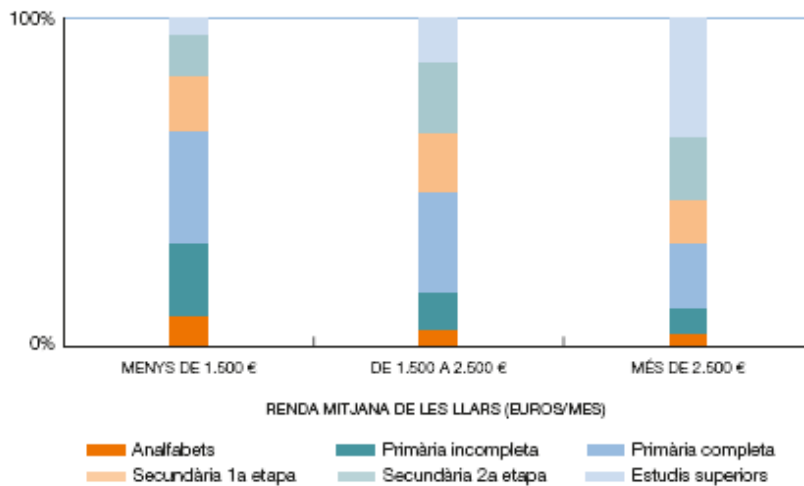
Pel que fa al tipus de feina, les persones amb discapacitat **es concentren en una proporció més alta en el tram de les feines no qualificades** (neteja, peons, conserges i segments no qualificats del comerç, la restauració i els serveis personals), i són menys presents en els que requereixen més qualificació (direcció d'empreses o de l'administració pública i tècnics i professionals).

D'altra banda, és important remarcar que, de les 420.000 persones amb feina remunerada, **només una cinquena part l'havia aconseguit mitjançant alguna fórmula d'ocupació protegida** (centres ocupacionals i centres especials d'ocupació) o bé utilitzant ajudes especials (quota de reserva, incentius a la contractació, ocupació amb suport, etc.). La majoria havia obtingut la feina gràcies a amics i familiars o bé adreçant-se directament a les empreses.

Discapacitat i nivell d'estudis

El nivell d'estudis del col·lectiu estudiat és molt més baix que el de la població general. Si ens limitem al milió i mig de persones que es troben en edat laboral (16-64 anys), **el 7% són analfabetes** (l'1% entre la població general); la quarta part no ha acabat els estudis primaris i **més de la meitat no ha obtingut el títol d'ESO**; el 16% ha aconseguit acabar l'educació secundària i el 12% té estudis superiors (24% i 26% de la població general, respectivament).

Nivell d'estudis de les persones amb discapacitat entre 16 i 64 anys per nivells de renda de les llars (en percentatge)

Font: elaboració pròpia a partir de l'Enquesta sobre discapacitat, autonomia personal i situacions de dependència, 2006.

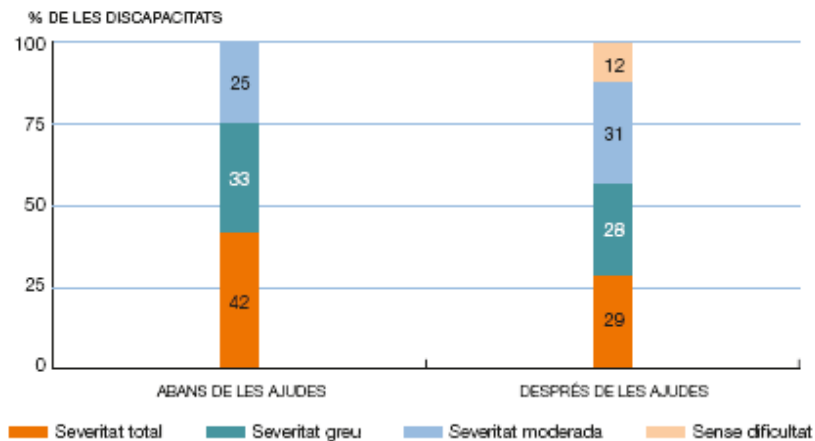
Si tenim en compte que la discapacitat va sobrevenir a la majoria després de fer els 16 anys, és fàcil concloure que **el dèficit escolar no és degut tant a la discapacitat com a l'extracció social precària de les seves famílies**. De fet, les persones amb discapacitat que viuen en llars amb una renda de més de 2.500 euros/mes han acabat estudis superiors en una proporció més alta (37%) a la mitjana de la població general (26%); és a dir, que gairebé tripliquen la taxa de les persones del col·lectiu que viuen en llars de renda intermèdia (entre 1.500 i 2.500 euros/mes: 14%) i sextupliquen la de les llars amb menys renda (6%).

- **Importància de la cura personal i les ajudes tècniques**

Tres de cada quatre persones amb discapacitat reben ajudes orientades a resoldre o alleujar les seves limitacions. Aquestes ajudes poden ser tècniques (productes, aparells o equips) –en reben el 40%– o d'assistència personal –arriben al 59%–. Gràcies a aquestes ajudes les discapacitats amb severitat total **es redueixen en més d'una tercera part (passen del 41,7% al 28,6%)**; les de severitat greu passen del 33,4% al 27,9%, i el **12% de les limitacions es resolen amb aquestes ajudes**.

No obstant això, **més de mig milió de persones reclamen ajudes tècniques, i gairebé un quart de milió, ajudes personals** que ara no tenen. Crida l'atenció el fet que la majoria d'aquestes persones són dones. Resulta especialment paradoxal que, tot i que les cuidadores principals són dones (el 75% dels qui tenen cura d'altres persones), siguin les menys cuidades quan en tenen necessitat (69% de les persones desateses).

Grau de severitat de les discapacitats sense considerar les ajudes rebudes i després de rebre'n (en percentatge)

Font: elaboració pròpia a partir de l'Enquesta sobre discapacitat, autonomia personal i situacions de dependència, 2006.

Actualment, la majoria dels serveis que requereixen les persones amb discapacitat són coberts pel sistema de salut i pels serveis socials públics, si bé entorn d'**una tercera part dels serveis de rehabilitació i dels serveis socials utilitzats en edat laboral van ser a càrrec dels particulars**, de vegades sota la fórmula del pagament mixt o copagament. A més a més, fins a un quart de milió de persones amb discapacitat afirmen que no han pogut accedir a algun servei sanitari o d'assistència social quan en tenien necessitat, a causa de **problemes en la llista d'espera (31%)** o al fet de **no tenir diners per pagar-lo (21%)**, entre altres motius.

Les ajudes personals són a càrrec de **tres milions de persones cuidadores**, majoritàriament parents de la persona amb discapacitat (el 96% si viuen sota el mateix sostre, i el 65% si no hi conviuen). En conjunt, **el 85% de les persones que brinden assistència són parents, sobretot dones**. Aquestes persones reconeixen sovint problemes professionals, econòmics i de salut, que atribueixen a la sobrecàrrega que representa per a elles la relació d'ajuda.

- **Relacions socials: emancipació i associacionisme**

Les persones amb discapacitat s'emancipen de la família d'origen en una proporció molt més baixa que no pas la població general. La taxa de dones amb parella és més alta que la dels homes fins als 55 anys i davalla bruscament a partir d'aquesta edat, moment en què **augmenten les separades i vídues, com també les llars monoparentals (taxa del 12%, enfront d'una mitjana de la població general femenina del 2%)**.

El **10% dels homes i dones** amb discapacitat menors de 65 anys i el 15% dels qui superen aquesta edat no tenen cap amic o amiga personal.

L'afiliació de persones amb discapacitat a associacions del sector **ha augmentat en l'última dècada i ha passat del 7,5% al 10%**. Nou de cada deu persones, però, no estan organitzades col·lectivament per defensar els seus drets.

- **Discriminació i encasellament**

Gairebé **la quarta part de les persones amb discapacitat amb menys de 65 anys s'ha sentit discriminada** a causa de la seva limitació, i, d'aquestes, una tercera part diu que això passa «moltes vegades» o «constantment». Així i tot, només **el 9% ha denunciat els fets**, en una proporció semblant homes i dones. L'experiència de discriminació **augmenta entre les persones actives** respecte a les inactives, sobretot entre les que estan a l'atur.

En el sistema vigent a Espanya, **la quasi totalitat de les pensions contributives tenen caràcter indefinit**, ja que parteixen d'un criteri d'«incapacitat» estàtic que **etiqueta les persones amb caràcter permanent**, tal com suggereixen les mateixes denominacions oficials: gran invalidesa, incapacitat permanent absoluta, incapacitat permanent total. No obstant això, encara que un sector menor d'aquesta població troba efectivament dificultats insuperables per treballar, la majoria podrien exercir alguna activitat si se'ls donessin facilitats per a això. De manera generalitzada, però, la seva resposta ha estat deixar de buscar feina.

- **Reflexions dels autors**

Un cop conclusa l'anàlisi, els autors d'aquest estudi adverteixen que cal **mantenir la universalitat d'accés als recursos públics de salut i serveis socials**, amb mesures que facilitin una atenció de qualitat i amb els suports necessaris a totes les persones amb limitacions funcionals.

L'objectiu seria evitar l'elevat dèficit existent entre les persones amb discapacitat en aquests àmbits (malalties cròniques, fracàs escolar, etc.), com també facilitar l'accés d'un quart de milió de persones als serveis socials i de rehabilitació que necessiten. En aquest context, **resulta clau que el desplegament de la Llei de dependència no es freni arran de les mesures que s'estan adoptant per reduir el dèficit públic**, tal com sembla que ha passat. I menys en un país que es perfila com el més envellit del món el 2050, segons l'OMS.

Quant a les persones en edat laboral, els autors de l'informe proposen que la política de pensions s'hauria d'orientar a cobrir les necessitats dels qui no poden treballar, i **potenciar les mesures de suport a la inserció laboral** dels qui estan en condicions de fer-ho, en un marc general de repartiment equilibrat de l'ocupació entre tota la població.

Sobre els autors

Aquest volum 33 de la col·lecció d'Estudis Socials s'ha dut a terme sota la coordinació i la responsabilitat científica del Col·lectiu Ioé, un equip independent de recerca social, constituït el 1982 pels tres autors d'aquest estudi. Des d'aleshores han mantingut una activitat constant d'observació i anàlisi de les transformacions socials esdevingudes a Espanya, especialment en l'àmbit de la salut i les discapacitats, entre altres camps. Han publicat nombroses monografies i impartit cursos sobre les matèries investigades.

CARLOS PEREDA OLARTE és llicenciat en Ciències Polítiques i Sociologia per la Universitat Complutense de Madrid i va cursar estudis de postgrau a París.

MIGUEL ÀNGEL DE PRADA JUNQUERA és llicenciat en Ciències Polítiques i Sociologia i en Ciències de la Informació per la Universitat Complutense de Madrid.

WALTER ACTIS MAZZOLA és llicenciat en Ciències Polítiques i Sociologia per la Universitat Complutense de Madrid.

Per a més informació:

Departament de Comunicació Obra Social "la Caixa"

Marina Teixidó: 93 404 40 92 / 608 09 90 23 / mteixido@fundaciolacaixa.es

Juan A. García: 608 21 30 95 / jagarcia@fundacionlacaixa.es

Jesús N. Arroyo: 629 79 12 96 / jnarroyo@fundacionlacaixa.es

<http://www.lacaixa.es/obrasocial>

Sala de premsa multimèdia

<http://premsa.lacaixa.es/obrasocial>